

**Szociológia Doktori
Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bodor-Eranus Eliza Hajnalka

Önkormányzati pályázati aktivitás

**Információs kulcsszereplők az önkormányzati fejlesztéspolitikában
és pályázataiban Magyarországon**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Letenyei László
egyetemi docens

Pálné Dr. Kovács Ilona DSc.
egyetemi tanár

Budapest, 2012

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Bodor-Eranus Eliza Hajnalka

Önkormányzati pályázati aktivitás

**Információs kulcsszereplők az önkormányzati fejlesztéspolitikában
és pályázataiban Magyarországon**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Letenyei László
egyetemi docens

Pálné Dr. Kovács Ilona DSc.
egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

I.	KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA	7
	I.1. A KUTATÁSI TÉMA MEGKÖZELÍTÉSE ÉS ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA.....	8
II.	A FELHASZNÁLT MÓDSZEREK	9
	II.1. ADATOK	9
	II.1.1. Kvantitatív adatok.....	9
	II.1.2. Kvalitatív adatok.....	10
	II.1.3. Kapcsolathálózati adatok.....	11
	II.2. HIPOTÉZISEK ÉS MÓDSZEREK.....	11
	II.2.1. A rendszerjellemzők és a pályázati aktivitás	11
	II.2.2. A település objektív tényezői és a pályázati aktivitás	11
	II.2.3. A település szubjektív tényezői és a pályázati aktivitás	12
	II.2.4. A kapcsolathálózat szerkezete és a pályázati aktivitás.....	13
III.	AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI	14
	III.1. A TELEPÜLÉSEK PÁLYÁZATI AKTIVITÁSÁNAK LEÍRÁSA	14
	III.2. A RENDSZERJELLEMZŐK ÉS A PÁLYÁZATI AKTIVITÁS.....	16
	III.3. A TELEPÜLÉS OBJEKTÍV TÉNYEZŐI ÉS A PÁLYÁZATI AKTIVITÁS	17
	III.4. A TELEPÜLÉS SZUBJEKTÍV TÉNYEZŐI ÉS A PÁLYÁZATI AKTIVITÁS.....	18
	III.5. A KAPCSOLATHÁLÓZAT SZERKEZETE ÉS A PÁLYÁZATI AKTIVITÁS	19
	III.5.1. Információs kulcsszereplők (mikro-makro megközelítés)	21
	III.5.2. Területi hálózat (makro-makro megközelítés)	22
	III.6. ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT A HIPOTÉZISEKSEL ÉS A FONTOSABB KUTATÁSI KÉRDÉSEKSEL KAPCSOLATBAN	25
IV.	HIVATKOZÁSOK	26
V.	A TÉMÁBAN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK ÉS KONFERENCIA ELŐADÁSOK	29

I. Kutatási előzmények és a téma indoklása

„Az egész pályázati rendszer az önkormányzati fejlesztések alfája meg omegája.”

(T4 polgármestere, az interjút Bodor-Eranus Eliza készítette, 2010. március 17.)

A hazai önkormányzatok finanszírozási forrásszerzési mechanizmusa jelentősen megváltozott az elmúlt évek során, főleg az Európai Unióhoz való csatlakozást követően, mivel Magyarország is részesedhet a Strukturális Alapokból. Bár a hazai és uniós törekvések az esélyegyenlőség kialakulását szolgálják, a tapasztalatok szerint az önkormányzatok eltérő mértékben részesülnek a pályázati forrásokból. A jelenlegi finanszírozás a települések alulról építkező igényrendszeréhez igazodik. Azonban hasonló adottságú településeket vizsgálva azt látjuk, hogy az önkormányzatok eltérő mértékben részesülnek a pályázati összegekből. Az eltérés már a finanszírozási rendszerbe való belépés idejében és módjában tapasztalható, akárcsak az elnyert támogatások esetében. A pályázati rendszer e sajátosságaiból adódik, hogy a hasonló adottságú települések eltérő úgynevezett pályázati aktivitással rendelkeznek: egyes települések teljes erőbedobással minél nagyobb részt szeretnének maguknak a pályázati összegekből, míg más települések marginalizálódnak, bizonyos fajta bizonytalansággal, aggodalommal pályáznak.

A kutatás előzményeit képezik a Dr. Lengyel György által vezetett vizsgálatok, amelyekben Ph.D. tanulmányaim során alkalmam volt részt venni, és amelyek érintették az önkormányzatok pályázatait is. 2003–2004-ben kapcsolódtam először ezekhez a kutatásokhoz, amikor egy kaposvári kistérségi aprófaluban (Cserénfán) a számítógépes tudás terjedését vizsgáltuk. Ebben az időszakban, a település vezetőségével kialakult jó kapcsolatnak köszönhetően világossá vált számomra, hogy a kistépülések – főleg a megfelelő minőségű és mennyiségű humán erőforrás hiánya miatt – milyen nehezen tudnak részt venni a hazai pályázati rendszerben. Ugyanakkor ellentmondásosnak tűnik, hogy míg a hasonló adottságú kistépülések majdnem azonos nehézségekkel küszködnek, találunk olyanra példát, amelyik sikeresen csatornázott be számottevő pályázati pénzeket, ezzel segítve a település fejlődését és virágzását. Ezeket a tapasztalatokat kiterjesztve fogalmazódott meg bennem az eltérő fejlődésű települések vizsgálatának igénye.

Az előzményeknek, illetve az előzetes kérdésfeltevésnek megfelelően, jelen kutatás célja az önkormányzatok pályázati aktivitásának magyarázata. A disszertáció annak a kérdésnek a

megválaszolására összpontosít, hogy *miért eltérő a pályázati aktivitás az önkormányzatok esetében?* Valamilyen szempont mentén determinált-e az önkormányzatok viselkedése a hazai pályázati struktúrában?

Az önkormányzatok pályázati aktivitása meghatározza a területfejlesztés ütemét, ezáltal a területfejlesztési stratégia elemeinek időre teljesítő vagy időben elhúzódó megvalósulását. A kutatás időszerűsége abban rejlik, hogy megértve az önkormányzati pályázati aktivitás mögöttes hajtóerőit, javaslatokat tehetünk a finanszírozási források hatékonyabb önkormányzati felhasználására.

I.1. A kutatási téma megközelítése és elméleti megalapozása

A kutatás interdiszciplináris megközelítést alkalmaz és az önkormányzatok pályázati aktivitásának magyarázatát négy pillére építi.

Az első pillér a *finanszírozási rendszer sajátosságainak* tárgyalását tartalmazza, először nemzetközi (például Evans 2000, Orenstein és Schmitz 2006, Fung és Wright 2003, Bruszt és Vedres 2010), majd hazai (például Somlyódy né 2006, Pálné 2008) vonatkozásban. A hazai finanszírozási rendszer megértését szolgálja ebben a kutatási szakaszban, az uniós finanszírozás hazai intézményrendszerének ismertetése is (Pálné 2008, illetve az NFÜ információi alapján). A hazai finanszírozási rendszer bemutatása nagymértékben támaszkodik mind a gazdasági (Voszka 2006, Perger 2009), mind pedig a szociológiai (Kovács 2007), illetve a területfejlesztési (Pálné 2009, Kovács 2008) megközelítésű elemzésekre. Szintén a finanszírozási rendszer megértésében játszik fontos szerepet az önkormányzatok szervezetszociológiai megközelítésének tárgyalása is (például Crozier 1964, Lőrincz-Nagy-Szamel 1976), majd az ehhez köthető helyi közösségi vizsgálatok (local community studies) (például Dahl 1958, Polsby 1959), az urban regime iskola (például Stone 1998 vagy Stoker 1998), vagy a governance irodalom (például Rhodes 2000, Kooiman 2000, Jessop 2003).

A második pillér azokat az *objektív tényezőket* veszi figyelembe, amelyek az önkormányzatok pályázati aktivitása során játszhatnak szerepet, azokra a szakirodalmi megközelítésekre támaszkodva, amelyek a magyarországi önkormányzati pályázatok elemzését tüzték ki célul (például Hutkai 2009, Balogh 2009). Ebben az esetben előtérbe kerülnek a települések fontosabb statisztikai adatainak számba vétele, úgy mint a település mérete, demográfiai összetétele, infrastruktúrája, stb.

A harmadik pillér az önkormányzati aktivitást befolyásoló *szubjektív tényezőket* veszi figyelembe (például Trigilia 2001, Bódi 2001). Ebben az esetben a kapcsolati tőkéhez is köthető szakirodalom (például Coleman 1990, Putnam 1995) kerül előtérbe.

És végül, a negyedik és egyben a leghangsúlyosabb pillér, a *kapcsolathálózati* megközelítés azt vizsgálja, hogy az egyének és szervezetek közötti kapcsolathálózatok hogyan és milyen módon befolyásolhatják az önkormányzatok pályázati aktivitását. A kutatási megközelítés az önkormányzatok forrásszerzési mechanizmusát arra az elméleti alapra építi, amely a társadalmi, szakmai és cserekapcsolatokba beágyazott szervezeteket helyezi előtérbe (Gulati, Nohria és Zaheer 2000), szemben a klasszikus közgazdaságtan által atomisztikus szereplőként kezelt szervezeti egységekkel. Tehát, az önkormányzatok, mint szervezeti egységek, jelen esetben a társadalmi beágyazottságuknak (Granovetter 1973) köszönhetően, feltehetően a társadalmi tőke (Coleman 1990) és a társadalmi kapcsolatok segítségével jutnak olyan információs előnyhöz (vagy hátrányhoz), amely elősegíti (vagy gátolja) forrásszerzésüket, pályázati dinamikájukat vagy megfogalmazott pályázati céljaikat. Ennek megfelelően, a kutatás az önkormányzatok kapcsolathálózatának elemzésekor, illetve a kapcsolathálózatban kulcsszerepet játszó szereplők vizsgálatakor, két elméleti sík meghatározására tesz javaslatot: egyrészt a személyes kapcsolathálózatok segítségével következtethetünk a szervezeten belüli kapcsolathálózatokra (mikro-makro megközelítés, Granovetter 1973, Coleman 1999, Burt 1999 alapján), másrészt pedig a területi kapcsolathálózatból következtethetünk a szervezeten kívüli kapcsolathálózatra (makro-makro megközelítés, Sabel 1989, Saxenian 1994 alapján). A szervezeten kívüli kapcsolatok e két aspektusát Ebers (1997) inspirálta, aki a szervezeten kívüli kapcsolatok elemzésének különböző típusait elemezte a szakirodalom alapján.

II. A felhasznált módszerek

II.1. Adatok

II.1.1. Kvantitatív adatok

A kvantitatív adatok az NFÜ (Nemzeti Fejlesztési Ügynökség) uniós adatbázisából származnak (Uniós Adattár 2009. augusztus 30.). Ez az adatbázis a 2007–2013-as tervezési időszakban a települési önkormányzatok által 2009. augusztus 30.-ig beadott pályázatok számát, státusát és összegét tartalmazza. Ebben az időszakban 10 139 pályázat érkezett be, ezek közül 3 812 pályázatot támogatott az NFÜ, a nem támogatott pályázatok száma 4 283 volt, míg 2 044 pályázat még

elbírálás alatt állt. Mivel az Uniós Adattárban az alapsokaság száma a benyújtott pályázatok száma, ahhoz, hogy az egyes önkormányzatok pályázati aktivitását elemezni lehessen, létre kellett hozni egy olyan adatbázist, amelyben az alapsokaságot az egyes önkormányzatok képviselik. Ehhez az Uniós Adattárat településenként kumuláltam, majd az elemzést előkészítendő a települések pályázati mutatóit a KSH két másik adatbázisával fésültem össze: egyrészt a KSH Helységnevkönyvével (Helységnevkönyv_adattár_2009) és a KSH Tájékoztatási Adatbázis néhány adatával. Ez utóbbiból átvett adatok közé tartoznak a település méretére, a lakosság számára és összetételére, az oktatási, közművelődési és gazdasági egységekre, továbbá a település infrastruktúrájára vonatkozó adatok.

Mivel az Uniós Adattár a települések uniós pályázatait tartalmazza, és mivel a disszertáció főleg a csekély számú ilyen pályázattal rendelkező kistelepülésre fókuszál, a pályázati aktivitás megértéséhez nélkülözhetetlen volt a kvalitatív adatfelvétel, amely mélyebb betekintést engedett az önkormányzatok pályázati gyakorlatába.

II.1.2. Kvalitatív adatok

A kvalitatív adatok a 2010 és 2011 évek során végzett terepmunkámból származnak. Az empirikus vizsgálat egységei az önkormányzatok voltak: félig strukturált interjúkat készítettem a településeket képviselő polgármesterekkel és jegyzőkkel. A területi lehatárolást a kaposvári kistérségi határok adták, tehát a kistérség összes körjegyzőségében és jegyzőségében, körjegyzőségként és jegyzőségként egy interjú készült. Ennek következtében az eredmények értékeléséhez összesen 21 önkormányzati interjú állt a rendelkezésemre. Az interjúalanyok kérésére a kvalitatív adatelemzés során idézett interjúrészleteket kódoltam.

Az önkormányzati interjúk olyan más intézményekkel készített interjúkkal egészültek ki, amelyek az önkormányzati adatok tágabb értelmezésének és a következtetések keretét adták. Így például készültek interjúk a DDRFÜ (Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség) képviselőivel, NFÜ alkalmazottakkal, a Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás vezetőjével és alelnökével, a Zselica Szövetség elnökével, a Zselici Lámpások elnökével, a Kaposvári Egyetem professzorával, illetve több helyi vagy budapesti pályázati céggel is. Nem szisztematikus formában ugyan, de sor került a nagyobb települések polgármestereivel, jegyzőivel készített interjúkra is, például Szob polgármesterével vagy Vác jegyzőjével. Az ő véleményük segített megállapítani a kistelepülésekre vonatkozó problémákat és pályázati nehézségeket. Összességében nézve, a témában mintegy ötven interjú készült.

Az adatgyűjtés egy a kistérségre vonatkozó pályázati nyilvántartásra is kiterjedt, amely az interjúalanyok által említett 2009. és 2010. évre vonatkozóan tartalmazta a folyó pályázatokat. A

pályázati típusokat illetően – kis mintáról lévén szó – az összes önkormányzatok által említett pályázati formát vizsgáltam: tehát nemcsak az uniós pályázatokat, hanem az alapítványi és hazai normatív pályázatokat is. A teljes pályázati anyag figyelembe vételének két oka volt: egyrészt a teljes pályázati struktúra megismerése arra ösztönzött, hogy ebben az esetben ne csak az uniós forrásokat elemezzem, másrészt a kistelepülések (aprófalvak, törpefalvak) esetében nem igazán fordulnak elő nagyobb számban uniós finanszírozási formák.

II.1.3. Kapcsolathálózati adatok

A 2010 és 2011 évek során végzett terepmunka adatgyűjtésekor kiemelt figyelmet fordítottam az önkormányzatok közötti, illetve az önkormányzatok és más szervezetek közötti pályázatokkal kapcsolatos együttműködési hálózat feltérképezésére. Ennek köszönhetően rajzolódtak ki a kistérségi pályázatokkal kapcsolatos együttműködési hálózatok sajátosságai.

II.2. Hipotézisek és módszerek

II.2.1. A rendszerjellemezők és a pályázati aktivitás

Az első pillérnek megfelelő **rendszerjellemezők** vizsgálatakor jelen kutatás azt mérlegelte, hogy melyek azok a tényezők, amelyek eleve meghatározzák az önkormányzatok pályázati mozgásterét és pályázati gyakorlatát.

KK. Ha egy pályázati kiírás finanszírozási céljainak és feltételeinek egy önkormányzat megfelel, akkor *melyek azok a tényezők, amelyek a pályázat benyújtására motiválják az önkormányzatot?* Mikor szánja rá magát egy település, hogy pályázzon? Esetleg-e a végeredmény, vagy valaminek a függvénye?

Ebben az esetben a pályázati rendszer olyan konkrét tulajdonságait elemeztem, mint az önrész, az utófinanszírozás vagy a pályázati célok értékelése. Az elemzés során főleg a kvalitatív adatfeldolgozást (interjúk tartalomelemzése) alkalmaztam.

II.2.2. A település objektív tényezői és a pályázati aktivitás

A második pillérnek megfelelő **objektív tényezők** esetében a kutatás azt vizsgálta, hogy mely települési tulajdonságoknak van nagyobb magyarázó ereje.

H1. *Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás.* Tekintve, hogy az önkormányzati apparátus jellemzően a település adottságaihoz igazodik, valószínűsíthető, hogy a település

tulajdonságai között, illetve az önkormányzat benyújtott pályázatainak száma között igen magas a korreláció. Emellett azonban, feltételezhetően, éppen a települési adottságokból kifolyólag, a település funkciója (körjegyzőségi státusa) jelentős mértékben hat az önkormányzat pályázati aktivitására. Vagyis a magasabb funkcióval rendelkező, vagy ha úgy tetszik, jobban beágyazott önkormányzati szervezetek aktívabbak lesznek a pályázati rendszerben is.

Több tényezőnek is fontos szerepe lehet az önkormányzatok pályázatai során: a település méretének, a lakosság számának, körjegyzőségi státuszának (funkciójának), a település területének, az önkormányzati kiépített út hosszának, a nyugdíjszerű ellátásban részesülők számának, az oktatási intézmények számának, a közművelődési intézmények számának, a kommunikációs infrastruktúrájának, az álláskeresők számának, a kereskedelmi és vendéglátó egységek számának, a szállások számának, illetve a regionális gazdasági szervezeteknek tulajdonítottam kiemelt jelentőséget.

Az elemzés során elsősorban a kvantitatív adatfeldolgozást alkalmaztam, az eredmények értelmezésekor azonban felhasználtam a releváns interjúrészeteket is. Első körben leíró statisztikákat (keresztábrákat) készítettem, amelyek világossá tették a településtípusok pályázati sajátosságait. A fő mutatók ebben az esetben az összesen benyújtott pályázatok száma, a támogatott pályázatok száma, a nem támogatott pályázatok száma, az igényelt összeg, az igényelt összeg per fő, a támogatási összeg, illetve a támogatási összeg per fő. Ezután, többváltozós regresszióval teszteltem, hogy mely települési sajátosságok befolyásolják az önkormányzatok pályázati aktivitását.

II.2.3. A település szubjektív tényezői és a pályázati aktivitás

A harmadik pillérnek megfelelő **szubjektív tényezők** esetében a kutatás azt vizsgálta, hogy az önkormányzati humánerőforrás, illetve a vezetőség szemlélete és kapcsolatai hogyan befolyásolják a benyújtott pályázatok számát.

H2. Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás. Feltételezhetően az önkormányzatok vezetősége jelentős mértékben befolyásolja az önkormányzat pályázati dinamikáját.

Ebben az esetben az önkormányzati képviselők szemlélete, a kapcsolati tényezők elemzésére került sor, kvalitatív adatok alapján. A fő módszer ebben az esetben az interjúk tartalomelemzése volt.

II.2.4. A kapcsolathálózat szerkezete és a pályázati aktivitás

A negyedik pillérnek megfelelő **kapcsolathálózati tényezők** esetében az elemzés a kapcsolatok szerepét elemezte az önkormányzatok pályázati aktivitását illetően.

H3. Kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás. Feltételezhetően a kapcsolathálózatok „lyukas” szerkezete befolyásolja az önkormányzatok pályázati aktivitását.

Az önkormányzatok kapcsolatait két szinten volt indokolt vizsgálni: az önkormányzatok együttműködési hálózatában (mikro-makro szint), illetve a területi együttműködési hálózatban (makro-makro szint). A vizsgálati szinteknek megfelelően a továbbiakban a kapcsolathálózatok szerkezetére vonatkozó hipotézis két alhipotézisét fogalmaztam meg: az információs kulcsszereplőkre vonatkozó alhipotézist (mely mikro-makro megközelítést igényel), illetve a területi hálózatokra vonatkozó alhipotézist (mely makro-makro személetet igényel).

A mikro-makro megközelítés alapján a kiindulópont az volt, hogy az önkormányzatokat képviselő személyek kapcsolathálózata befolyásolja a szervezetek közötti kapcsolatokat (Coleman 1990, Burt 1992 stb.). Figyelembe véve, hogy a kapcsolathálózat szerkezete megőrzi tulajdonságait a vizsgálati egységektől függetlenül (például Burt [1999] kutatási eredményei összehasonlítva Powell [1990] és Gulati [1995] kutatási eredményeivel, a sűrű kapcsolathálózat hatásait illetően egyéneknél és szervezeteknél), felmerül a kérdés, hogy a kapcsolathálózati kulcsszereplők is hasonló hálózati tulajdonságokkal rendelkeznek-e az egyének, illetve a szervezetek esetében? A kapcsolathálózati kulcsszereplők közé sorolhatók a szakirodalomból ismert véleményvezetők (például Lazarsfeld et al 1944, Katz 1957) és brókerek (Fernandez és Gould 1994). Burt-nél (1999) a véleményvezetőknek brókerszerepük van, ezért is nevezte el a brókereket véleménybrókereknek. A véleményvezetők nem autoritással rendelkező „leaderek”, inkább olyan egyének, akiket mások utánozni akarnak. A véleményvezetők vagy véleménybrókerek sajátossága, hogy aktívak saját csoportjukban, de erős kapcsolataik vannak más csoportokkal is. Az önkormányzatok esetében azonban a véleményvezető- és (vélemény)bróker-fogalmak nem merítették ki teljesen a csoporton belüli, illetve csoportok közötti információs kulcsszereplőket. Annak ellenére, hogy sok esetben tetten érhető a vélemény maga, nagyon nehéz meghatározni, hogy kinek a véleménye hatott kire. Ezért a kutatás során azt a kapcsolathálózati szereplőt, aki a szociometriai sztárpozícióban van – információs és befolyásolási kapacitásának következtében – információs irányítónak neveztem. A két szoros kapcsolattal bíró

csoport közötti információáramlást biztosító – és ezáltal „híd”-szerepet játszó – szereplőt pedig információs brókernek.

H3.1. Információs kulcsszereplők hipotézis. Az információs irányító és információs bróker pozíció funkcionálisan különbözik az önkormányzatok együttműködési hálózatában. Tehát a pályázatokról szóló információk terjedését, valamint a pályázati dinamikát alapul véve, megkülönböztethetők a csoporton belül információs többlettel rendelkező szervezetek (információs irányítók), illetve a csoportok között információs többlettel rendelkező szervezetek (információs brókerek).

A makro-makro megközelítés alapján a kiinduló pont az volt, hogy nemcsak az önkormányzatok egymással folytatott kapcsolatai lehetnek relevánsak, hanem az önkormányzatok és más egyéb jellegű szervezetek kapcsolatai is. Ez a megközelítés azt vette figyelembe, hogy az önkormányzatok esetében a szervezeten belüli kapcsolathálózatoknak adottak bizonyos tulajdonságai, amikor pályázati forrásszerzésről van szó.

H3.2. Tematikus hálózat vs. területi hálózat. A pályázatokkal kapcsolatos információk alapvetően nem önkormányzatok között terjednek, viszont a jó együttműködésben tapasztalatot szerzett önkormányzatok, a pályázatokkal kapcsolatban is szoros együttműködési hálózatot képeznek. Tehát a területileg kialakult kapcsolatok jobban befolyásolják az önkormányzati pályázati együttműködést a rendszerből fakadó települési alá- és fölérendeltséghez képest.

A kapcsolathálózat elemzéséhez saját adatgyűjtésből származó kapcsolathálózati adatokat használtam. Először az önkormányzatok közötti, majd az önkormányzatok és más szervezetek közötti együttműködési hálózatokat térképeztem fel. Az adatokat a UCINET kapcsolatháló elemzési szoftver segítségével elemeztem.

III. Az értekezés eredményei

III.1. A települések pályázati aktivitásának leírása

A kaposvári kistérség településein végzett terepmunka során azt tapasztaltam, hogy még a hasonló adottságokkal rendelkező települések (lakosság szám, földrajzi fekvés) is eltérően viszonyulnak a pályázatokhoz: voltak olyan önkormányzati képviselők, akik esélytelennek gondolták, hogy a

pályázati rendszerből valamilyen mértékben részesüljenek, és voltak olyan önkormányzati képviselők, akik bátran belevágtak a lehetőségeikhez mért fejlesztésekbe. Akár ezt az utat választották az önkormányzatok, akár a másikat, úgy tűnt, hogy mindegyik elkötelezte magát valamilyen *pályázati aktivitási stratégia* mentén. A stratégiatípusok leírásához főleg a kvalitatív adatfelvételre támaszkodtam, de az Uniós Adattár adatai is alátámasztották ezt a fajta felosztást. Az önkormányzatok pályázati stratégiáiban a következő pályázati aktivitások rajzolódtak ki.

Csak működtet, nem fejleszt. Ebben az esetben az önkormányzat maga írja meg a pályázatokat. Csak a működtetési forrásokra irányuló pályázatokat célozza meg, jellemzően az önhibán kívüli működtetési nehézségekkel küszködő (ÖNHKI), vagy a hazai normatíva jellegű (például CÉDE, TEKI) pályázati formákat preferálja. Ezek az önkormányzatok általában nem veszik fel a kapcsolatot külső pályázatíró céggel, nem kérnek külső segítséget a pályázatokhoz (például bankhitel formájában), a pályázatokról szóló információs forrásokat legtöbbször el sem olvassák, a településen pedig nem végeznek semmilyen fejlesztést.

Keveset fejleszt. A működtetés mellett az önkormányzat jellemzően egy-két fejlesztést végez. Még ha van is kevés önrészüket, főleg hazai pályázatokat célozzák meg (OM, FVM) a hazai normatíva mellett, így például egy falubusz üzembe állítására vagy könyvtárfejlesztésre, hídjavításra nyílik lehetőségük. De a hitelt ők sem preferálják, megpróbálnak maguk gazdálkodni. Ritkán vágnak bele nagyobb volumenű fejlesztésekbe. Az európai uniós forrásokhoz szaktudás és kapacitás hiányában sokszor kénytelenek igénybe venni tanácsadó cég szolgáltatásait. Jellemzően nemcsak egy tanácsadóval dolgoznak, mert fő szempont, hogy a pályázat pozitív elbírálása előtt ne kelljen a tanácsadónak fizetni a munkájáért.

Sokat fejleszt. Ezt a stratégiát azok az önkormányzatok alkalmazzák, amelyeknek valamivel több önrészüket van. Úgy gondolkodnak, hogy még ha nincs is éppen aktualitása bizonyos pályázati kiírásnak, ki kell használni minden lehetőséget. Mindent ennek a szemléletnek vetnek alá, ezért általában egy már jól bevált pályázatíró vagy tanácsadó céggel dolgoznak együtt. Mivel a tapasztalataik nem túl jók, óvakodnak az olyan pályázatíróktól, akik direkt marketinggel bejelentkeznek és nincs helyismeretük. Arra törekednek, hogy személyes ismertség vagy nagyon jó referenciák révén lehetőleg állandó pályázatírót találjanak.

Önkormányzati konzorciumok. A még több fejlesztés érdekében konzorciumokat hoznak létre: több önkormányzat együttműködése jellemző, és a lehető legtöbb, amúgy egyénileg viszonylag esélytelen pályázatokra is együtt pályáznak. Havi bért fizetnek egy pályázati menedzsernek, aki figyeli a pályázatokat, megírja, felügyeli és ellenőrzi a lebonyolítást. Ez a típus előtérbe helyezi a

kapcsolatháló-szemponthoz, az önkormányzatok közötti együttműködést. Bár kistélepléseknél itt sem tapasztalható nagy számbeli változás az uniós forrásokat illetően – tehát ebben az esetben is csak évenként egy-két uniós finanszírozási forrást tudnak megcélozni – jellemző az együttműködés, egymás szempontjainak figyelembe vétele.

A városok esetében is fennállhat ez a tipológia, pedig a városok pályázati intenzitása lényegesen nagyobbak mondható a kistéleplésekkel szemben. Viszont a tipológiát alapvetően a kaposvári kistérségben található kistéleplések esetében állítottam fel.

III.2. A rendszerjellemzők és a pályázati aktivitás

A pályázati rendszerből fakadóan, továbbá az önkormányzatok szervezeti és működési feltételeinek köszönhetően, az önkormányzatok mozgásteret a pályázatok terén viszonylag szűk: egy önkormányzat csak azokon a pályázatokon tud elindulni, amelyek kvázi neki íródtak ki. Ezt az eleve szűk mozgásteret még jobban szűkíti magának az önkormányzatnak, mint intézménynek a felépítése. Az önkormányzat ugyanis nem úgy működik, mint egy piaci szereplő, hiszen a polgármester nem minden esetben tud a döntésének érvényt szerezni. A képviselő-testület támogathatja, vagy éppen gátolhatja a célkitűzéseit. Intézményen belül egy önkormányzatnak több döntési szakaszon is át kell mennie a pályázatokkal kapcsolatban.

Arra vonatkozóan, hogy *melyek azok a tényezők, amelyek a pályázat benyújtására motiválják az önkormányzatot (KK)* a 2010–2011-es kvalitatív adatfelvétel arra hívta fel a figyelmet, hogy az eltérő pályázati gyakorlat már a pályázati lehetőségek keresésekor is felszínre kerül. Jelentősen befolyásolja az esetleges pályázatok a település mérete és infrastruktúrája, továbbá anyagi, illetve vagyoni helyzete: kis települések egészen eltérően állnak hozzá a pályázatok kereséséhez a nagyobb településekhez képest. Míg a nagyobb városok legtöbb esetben rendelkeztek kidolgozott településfejlesztési stratégiával és – nagyobb önerő birtokában – gyakorlatilag válogathattak a kiírt pályázati lehetőségek közül, addig a kistéleplések általában először a pályázat anyagi vonzatát (bekért önerő) mérlegelték, majd a pályázatok megvalósíthatóságát figyelték, és csak aztán nézték meg, hogy belefér-e településfejlesztési koncepciójukba, vagy esetleg módosították a koncepciót, hogy a finanszírozást megszerezhessék. A kistélepléseknek a pályázatokhoz való ilyen jellegű viszonyulását a szakma által is sokat emlegetett humán erőforrás hiányossága is magyarázhatta (Enyedi 2001, Perger 2009).

III.3. A település objektív tényezői és a pályázati aktivitás

A magyarországi településstruktúrának, illetve a rendszerváltás előtti településfinanszírozásnak köszönhetően alakulhatott ki a nagyvárosok és kistelepülések közötti erőforrásbeli különbség. Tudni véljük és a mindennapok során érezzük, hogy a fejlesztések szempontjából jelentős eltérés tapasztalható városok és kistelepülések között. Vági a nyolcvanas években húsz évre visszamenőleg elemezte a megyékre jutó központi támogatásokat. Vizsgálatai arra hívták fel a figyelmet, hogy az Alföld megyéinek háttérbe szorítása mellett, Budapest kifejezetten megerősödött (Vági 1982). Ma is tapasztalható, hogy a megyei városok lépéselőnyben vannak a kistelepülésekhez képest, hiszen aktívan befolyásolják az ágazati programokat és közigazgatási koncepciókat (Hegedüs 2008). Kétségtelen előnyük a finanszírozási források megszerzésében is tükröződik. Ezzel párhuzamosan meg lehet említeni az uniós politika policentrumosítást pártoló elképzeléseit a 2007–2013 tervezési időszakban (Somlyódyné Pfeil 2006).

Egy település mérete és funkciója tehát jelentősen befolyásolja a település önkormányzatának pályázati aktivitását. A „kis halak”, azaz a kistelepülések önkormányzatai, megelégednének a „kis falatokkal”, hiszen egy kisebb település kevesebb pénzből is finanszírozható. Mégis, úgy tűnhet, mintha a „nagy halaknak”, azaz a városok és nagyvárosok önkormányzatainak nagyobb kapacitásuk van arra, hogy a „nagy falatokkal” együtt a „kis falatokat” is megszerezzék. Ennek ellenére mégis vannak olyan példák, amikor a „kis halak” is szert tudnak tenni jelentős mértékű „falatokra”.

Az Uniós Adattár pályázati információi is alátámasztják a nagyobb települések előnyét. Nagytelepülések esetében nemcsak az átlagos pályázati intenzitás (benyújtott pályázatok száma), hanem az elnyert pályázatok száma és összege is jelentősen magasabb a kisebb településekhez viszonyítva. Míg a megyeszékhelyek átlagosan 54,8 pályázatot, a megyei jogú városok pedig átlagosan 24,8, addig a kisebb városok átlagosan 12,11 pályázatot nyújtottak be az NFÜ-höz a vizsgált időszakban. Még szembetűnőbb a különbség a községeknél: a nagyközségek átlagosan majdnem 6 pályázatot, a falvak viszont csupán átlagosan 1,6 pályázatot nyújtottak be.

A kvantitatív adatok a kistelepüléseken belül is alátámasztják ezt a tendenciát. Míg az óriásfalvak átlagosan 7,21 pályázatot nyújtottak be a vizsgált időszakban, addig az aprófalvak átlagosan 0,55 pályázatot, a törpefalvak pedig átlagosan 0,21 pályázatot. Természetesen még kisebb a falvak típusain belül átlagosan támogatott pályázatok száma. De nemcsak a benyújtott és/vagy támogatott pályázatok aránya alacsony a kistelepüléseken (adott falu típuson belül), hanem az igényelt pályázati összeghez képest a támogatási összeg is kevesebb a kisebb településeken százalékban. Míg az óriásfalvak esetében a támogatási összeg az igényelt összeg 31,73%-a, a középfalvak esetében

majdnem 40%, a kistalvak esetében 31,55%, az aprófalvaknál 28,65% és a törpefalvaknál 19,09% ez az arány.

A leíró statisztikák indokolták, hogy kistelepülések esetében a település funkciójának hatását vizsgáljam az önkormányzat pályázati aktivitására. A vizsgálatokat többváltozós regressziós modellekkel végeztem.

Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás (H1) esetében azt találtam, hogy a település funkciója (körjegyzőségi státusa) nem befolyásolja egyértelműen pályázati aktivitását. Vagyis ha feltételezésem, miszerint a település funkciója befolyásolja a pályázati aktivitást egy önkormányzat esetében, beigazolódott volna, akkor a központi települések nagy része sokkal nagyobb pályázati dinamikával rendelkezne. De azt sem mondhatjuk, hogy a pályázati aktivitás teljesen független a település funkciójától. Inkább azt, hogy a település funkciója, más egyéb objektív tényezők mellett, viszonylag nagy arányban (teljes országos mintán 80%, kistelepülési országos mintán majdnem 50%) magyarázza a települések pályázati aktivitását. A terepmunkám során az interjúalanyok arra hívták fel a figyelmet, hogy a funkcionális központok jelentős előnyre tehetnek szert, összehasonlítva azokkal a településekkel, amelyek ilyen szempontból perifériális helyzetben vannak, annak ellenére, hogy a funkcionális központ nem feltétlenül köthető a körjegyzőségi központ fogalmához.

A regressziós elemzés alapján az látható, hogy bár a település funkciója is hozzájárul a pályázati dinamikához, vannak más tényezők is – például a település lélekszáma, az álláskereső, a nyugdíjasok száma, az oktatási intézmények és a gazdasági tevékenységek száma –, amelyek befolyásolhatják a település pályázati dinamikáját. Azonban minden (e modell által lehetőségként nyújtott) objektív tényező figyelembe vétele mellett is az tapasztalható, hogy a kistelepülések esetében ezek az objektív tényezők nem egészen 50%-ban magyarázzák a települések pályázati dinamikáját.

III.4. A település szubjektív tényezői és a pályázati aktivitás

Az önkormányzati vezetőség több (szubjektív) módon is befolyásolhatja egy település pályázati aktivitását. Leggyakrabban a polgármester politikai párt hovatartozására szoktunk ilyenkor gondolni, mégpedig arra, hogy jobboldali kormányzáskor a jobboldali polgármesterek, baloldali kormányzáskor a baloldali polgármesterek részesülnek jobban a pályázati tortából. Balogh (2009) egy viszonylag kiterjedt vizsgálat során elemezte ezt az aspektust. Kutatásai főleg a kiemelt

projektekre vonatkoztak, és a politikai erőtér vizsgálatakor azt találta, hogy bár szükség van a nagypolitikára egy projektjavaslat támogatásánál (ami a projektek egyediségéből is adódik), a politikai erőforrásoknak a kiemelt projekt sikerességére gyakorolt hatása nem egységes. A kaposvári kistérségben végzett kutatásaim során is tapasztaltam, hogy a politikai hovatartozás nem magyarázza relevánsan egy település pályázati aktivitását. Volt olyan polgármester, aki úgy gondolta, hogy az országgyűlési képviselővel ápolt jó kapcsolat előnyt jelenthet a pályázatok során. Hozzáteszem, az előnyt ebben az esetben nem tudták pontosan definiálni, inkább bizalmi tőkéről van szó, mégpedig az abba vetett bizalomról, hogy a jó kapcsolatok, szükség esetén, kamatoztathatók. Viszont az interjúalanyok közül többen azt hangsúlyozták, hogy a pályázati aktivitás, illetve a pályázatok sikeressége pusztán a pályázathoz való hozzáálláson (tehát, hogy szeretnék megpályázni az adott pályázatot), illetve a pályázat szakmai felkészültségén (azaz, hogy a dokumentáció precíz, a pályázat megfelelően meg van indokolva, a pályázati követelményeknek pontosan megfelel) múlik, és semmi köze sincs a politikai hovatartozáshoz, vagy kapcsolati tőkéhez.

Összességében, *önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitásról (H2)* az mondható el, hogy az önkormányzati vezetőségnek a település pályázati aktivitásának formálásában rendkívül fontos szerepe van. A polgármester személyisége, a polgármester és a képviselő-testület kapcsolata, illetve a polgármester kapcsolatai (településen belül, és a település határain kívül is), illetve bizalmi emberei, mind-mind befolyásolhatják adott település pályázati aktivitását. Egy hanyatló, a pályázati rendszerbe későn bekapcsolódó település esetében nagyobb a jelentősége az önkormányzati vezetőség pályázati támogatottságának. Ugyanakkor egy olyan település esetében, ahol a pályázásnak hagyománya van, ahol már esetleg a belső munkamegosztást is megoldották (vagy állandó külső pályázatíró szerződtek) a pályázati rendszernek megfelelően, nincs akkora jelentősége, hogy ezen a területen aktív, szaktudással rendelkező polgármester vagy képviselő-testület legyen.

III.5. A kapcsolathálózat szerkezete és a pályázati aktivitás

A pályázatokkal kapcsolatos önkormányzatok közötti együttműködés úgynevezett „lyukas hálózatot” mutatott (Burt 1999). Ez azt jelenti, hogy az önkormányzatok között a pályázatokkal kapcsolatban nem volt jellemző a sűrű együttműködés.

A kapcsolathálózat elemzésekor fontos volt megkülönböztetni az önkormányzatok közötti együttműködés típusát, illetve az együttműködés irányát.

Az önkormányzatok közötti együttműködés típusát illetően a tereptapasztalatok alapján megkülönböztethetők formális, kvázi formális, kvázi informális és informális kapcsolatok. A *formális* kapcsolatok fedik például a körjegyzőségi kapcsolatokat. A *kvázi formális* kapcsolatok pedig az olyan pályázati kapcsolatokat, amelyekben többé-kevésbé feltételezhető bizonyos mozgástér, tehát a partnerek megválogathatják egymást, azonban a földrajzi lehatárolás szabályozott, mint például az iskolaintegrációs pályázatok esetében. A *kvázi informális* kapcsolatok esetében már más szereplők is bekapcsolódnak az önkormányzatok pályázati együttműködési hálózatában, így például a pályázatíró cégek. És végül az *informális* kapcsolatok takarják a szimpátia, vagy baráti/ismerősi kapcsolatokat az önkormányzatok képviselői között.

Az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos együttműködés iránya is fontos tényezője az együttműködés lyukas hálózatának. Az *önkormányzatok közötti információs csatornán* alapul az a fajta együttműködés, amikor az önkormányzatok (jellemzően az egy körjegyzőséghez vagy mikrotérseghhez tartozó önkormányzatok) közösen döntenek arról, hogy ki milyen finanszírozási célra adjon be pályázatot. Ezek a pályázatok általában hazai kisösszegű források, az önkormányzatok maguk írják és menedzselik pályázataikat. A *központi szerepük által előnyt élvező önkormányzatok* olyan települések, amelyek a kistérségben központi szerepet töltenek be, vagy amelyek polgármesterei több szervezetnek is tagjai (például a kistérségi társulásban is vezető funkciójuk van). Ezekben az esetekben a vezető átfogóbb képpel rendelkezik a pályázati struktúráról, a tanácsadó cégekről, valamint általában jó kapcsolatai vannak „felfelé”, a minisztériumokkal is. Ennél gyakoribb a *pályázatíró vagy tanácsadó cégek információs dömpingjében lavírozó önkormányzatok* száma, ahol az együttműködés is gyakorlatilag a pályázatírást végző cég stratégiájától függ. Az *önkormányzati konzorcium* olyan együttműködést takar, amikor egy önkormányzat maga mellé tud állítani más önkormányzatokat, és közösen alkalmaznak egy pályázatíró. Ebben az esetben a pályázatíró minden lehetséges pályázatról értesíti az önkormányzatokat, és polgármesteri jóváhagyással megpályázza és elszámolja a finanszírozásokat.

Az önkormányzati kapcsolatok típusát és irányát szem előtt tartva, felmerül a kérdés, hogy az önkormányzati együttműködés lyukas hálója vajon hogyan hat a pályázati aktivitásra. Hogyan érvényesül a pályázati aktivitás, ha figyelembe vesszük a kapcsolathálózat információs kulcsszereplőit, illetve a területi kapcsolathálózati sajátosságokat.

III.5.1. Információs kulcsszereplők (mikro-makro megközelítés)

A kaposvári kistérségben végzett terepmunka során az információs kulcsszereplőknek két típusát különböztettem meg. Az egyik kulcsszereplő az *információs irányító*, a szociometriai sztárpozícióban levő véleményvezető pozíciót betöltő önkormányzat. Ez a kapcsolathálózati pozíció feleltethető meg leginkább a Burt (1999) által tárgyalt véleményvezetőnek. A kaposvári kistérség esetében információs irányító a kistérségi társulás központi települése (Somogyjád), illetve az egyes mikrotérségek központjai. Érdekes, hogy a nagyváros, Kaposvár, ilyen szempontból nem volt annyira erősen beágyazva, illetve nem rendelkezett annyi kapcsolattal, mint a kistérségi központ.

A másik kulcsszereplő a csoportok közötti információáramlást biztosító brókerszerepet betöltő szervezet, vagyis az *információs bróker*. Ez a kapcsolathálózati pozíció ebben az esetben sokkal jobban hasonlít a Sabel (1993) által tárgyalt információs bróker- pozícióra, mint a Burt (1999) által bevezetett véleménybróker kapcsolathálózati pozíciójára. Nemcsak a kapcsolathálózati pozíció indokolja az eltérő elnevezést, hanem a kapcsolathálózatban betöltött szerep is jelentősen különbözik, hiszen a két szereplő eltérő szervezeti formához (önkormányzat és piaci szereplő) köthető.

Az információs kulcsszereplők hipotézistesztelés (H3.1.) eredményét tekintve az a kép rajzolódott ki, hogy míg a Burt által leírt személyes kapcsolathálózatokban a véleményvezető és véleménybróker funkcionálisan nem különbözik, addig az önkormányzatok közötti kapcsolathálózatban e két szereplő bizonyos esetekben jól elkülöníthető: a véleményvezető funkcióját a nagyobb funkcionális szereppel felruházott önkormányzat tölti be, míg a véleménybróker funkcióját a híd szereppel felruházott piaci szereplő (pályázatíró vagy tanácsadó cég). Amennyiben a kutatás csak egy szervezeti formára, nevezetesen az önkormányzatokra korlátozódna, azt találnánk, hogy Burthoz hasonlóan az információs irányító és az információs bróker – egy többé-kevésbé hierarchikus rendszernek alávetve – funkcionálisan nem különbözik. Az önkormányzatok formális és kvázi formális kapcsolathálózában a mikrotérségi központok tekinthetők információs irányítónak, egyben információs brókernek. Azonban a tanácsadó cégek figyelembevételével egy Becze (2010) által leírt jelenséghez hasonló tapasztalunk: a mikrotérségek „diffúziós burokként” viselkednek, azaz a mikrotérség vagy körjegyzőség szoros együttműködésének köszönhetően az információ a mikrotérséghez vagy körjegyzőséghez tartozó települések között gyorsan terjed. A mikrotérségek közötti, vagyis a diffúziós burkok közötti információáramlást egyes esetekben egy másik szervezeti forma, a tanácsadó cégek biztosítják, akik az információs bróker szerepét látják el.

Az információs irányító a sok formális kapcsolattal való rendelkezés jellemző, úgymint kistérségi, mikrotérségi tagság, iskolaintegrációs együttműködési megállapodások, családsegítő és szociális ellátásra kötött megállapodások. Jellemzően, szintén az információs irányító rendelkezik a mikrotérségi központi-funkcióval, és rendszerint szintén ő befolyásolja a környező településeket a pályázatíró választásban azáltal, hogy ő jár elől az adott pályázatíróval való megállapodásban. A formális kapcsolatokon belül is megállapítható az információs bróker, de neki ritkán van igazán információcserére irányuló szerepe a pályázatokkal kapcsolatban. Információs brókerként főleg a pályázatírók viselkednek. Az ilyen jellegű információs brókernek két típusát lehetett a kutatás során megkülönböztetni: koordinációs bróker, aki a több települést összehozza, és gyakorlatilag a pályázati feladatokat koordinálja, illetve a tanácsadó bróker, aki két, gyakorlatilag egy csoporthoz tartozó önkormányzatnak segít a pályázatírásban. A kvázi informális hálózatokban inkább a pályázatíró cégek veszik át az információs bróker-szerepet, kihasználva az önkormányzatok közötti versengést, vagyis a kommunikációs strukturális lyukakat.

A vizsgálati eredmény további kérdéseket vet fel. Miért az eltérés, mivel magyarázható a pályázatíró információs bróker-jellegű beágyazódása az állami szervezetközi kapcsolathálózatban? Minek köszönhetően keletkezik az a rés vagy strukturális lyuk az önkormányzati kapcsolathálózatban, amely lehetővé teszi a pályázatírók térnyerését a pályázati piacon?

A kérdésekre keresvén választ, fontos szempontnak bizonyulhat a pályázatok elbírálási mechanizmusa. Az interjúalanyok elmondása alapján plusz pontokban részesítették azokat a bizonyos pályázatokat, amelyeket pályázatíró segítségével írtak meg. Mintha a pályázati rendszer kételkedne abban, hogy saját erőből egy-egy önkormányzat meg tudja írni a pályázati anyagot.

Ugyanilyen fontos szempontot jelenthet, hogy a lyukas hálózat teret engedhet a különböző lobbizási tevékenységeknek, hiszen a pályázat sikeressége nem minden esetben vagy nem csak a pályázat minőségén múlik. Vannak olyan esetek, amikor egy település vagy terület a lobbizási segítségével szert tehet kiemelt támogatásra.

III.5.2. Területi hálózat (makro-makro megközelítés)

Az önkormányzatokon kívüli szervezetek közül nemcsak a tanácsadó vagy pályázatíró cégek azok, amelyek a finanszírozási rendszerből kiveszik a részüket és az önkormányzatok közötti együttműködést ösztönzik. A korábbi Phare- és Saphard-programok jellege miatt a kaposvári kistérségben három olyan szervezet is van, amely – az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap segítségével – főleg a Leader-program keretén belül, hozzájárul az önkormányzatok fejlesztéséhez.

Az önkormányzatok pályázatait a kistérségi társulás is jelentős mértékben segíti, illetve fontos szerepe van még a DDRFŰ-nek, és a többi pályázatokkal kapcsolatban álló non-profit szervezetnek is.

Az önkormányzati oldalról nézve, a területi szervezetek azonban csak csekély mértékben befolyásolták a települések pályázati aktivitását. A KTKT (Kaposvári Többcélú Kistérségi Társulás), illetve a hatáskörébe tartozó pályázatíró iroda rendelkezett azon információs irányító és bróker tulajdonságokkal, amelyek hozzásegítették az önkormányzatokat a pályázatok megírásához. Tehát a KTKT a legjobban beágyazott információs kulcsszereplő az önkormányzatok pályázati együttműködésében. Azonban az interjúkban szereplő pályázatírással kapcsolatos segítségnyújtási gyakoriságot figyelembe véve a KTKT mellett a pályázatíróknak jutott a legnagyobb szerep.

Hiába a formális kapcsolatok halmozódása egy-egy település esetében, a pályázatoknál ez nem feltétlenül ösztönözte együttműködésre a településeket. Hiába volt tagja egy település a körjegyzőségnek, a mikrotérségnek, a Leader-projektnek, vagy valamilyen szövetségnek, mindez a pályázatok szempontjából nem jelentett feltétlenül számottevő előnyt. Úgy tűnik, mintha a sokrétű formális együttműködési kapcsolatokat az önkormányzatok inkább a kapcsolati tőke érdekében tartanák fent, illetve egy-két gyors információszerzés érdekében, ellenben a pályázati folyamatban egy önkormányzat ezeket a kapcsolatokat nehezen vagy nem akarja hasznosítani. Sokkal valószínűbb, hogy a kapcsolatokat a pályázati feltételekről szerzett információk beszerzésére, a pályázat pozitív elbírálásában, a pályázati kiírás irányultságában szerepet játszó lobbinyomására használják.

A tematikus hálózat vs. területi hálózat (H3.2.) hipotézisteszteléskor az a kép rajzolódott ki, hogy az alulról felfelé építkező pályázati rendszerben az önkormányzatok láthatóvá válnak, vagyis érdekeiket (amennyiben akarják) hangsúlyozhatják, a pályázati feltételekről informálódni tudnak az ezzel foglalkozó szervezetektől, továbbá, ha hisznek a lobbierőjében, akkor a pályázat elnyeréséért is lobbizhatnak (bár az interjúalanyok nagy többsége szerint a pályázat szakmaisága dönti el a nyeresési esélyt, nem a lobbierő). Az önkormányzatok viszont éppen abban a szakaszban maradnak segítség nélkül, amelyikben a legnagyobb szükségük lenne rá: a pályázati anyag összeállításában. Így a pályázatírók nemcsak amiatt kerülnek be a pályázatokkal kapcsolatos hálózatba, mert az önkormányzatok közötti együttműködési hálózat lyukas, hanem azért is, mert a kistérségeknek nincs rá fizikai kapacitásuk, hogy a pályázati adminisztrációval megbirkózzanak. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kapcsolathálózatok folyamatosan változnak, az együttműködési partnerek, főleg a pályázati irodákkal kapcsolatban nem állandók. Azonban

megállapítható, hogy az önkormányzatok előnyben részesítik azokat a pályázati cégeket, amelyekhez valamilyen szállal kötődnek (ismerős dolgozik a cégnél, vagy ismerős ajánlotta).

A kapcsolathálózat szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás (H3) hipotézist illetően tehát azt lehet elmondani, hogy az önkormányzatok együttműködési hálózatának lyukas szerkezete abból fakad, hogy az önkormányzatok pályázati ügyekben nem kooperálnak. Az ilyen jellegű kapcsolathálózatokban nagyon könnyű a brókertípusú szereplő dolga, ugyanis két fél között úgy tud kapcsolatot fenntartani, hogy a másik két fél ne szerezzen egymásról tudomást, ebből előnyt kovácsolva magának.

III.6. Összefoglaló táblázat a hipotézisekkel és a fontosabb kutatási kérdésekkel kapcsolatban

Jelölés	Hipotézis	Magyarázó változók	Függő változó	Eredmény
KK	Rendszerjellemezők	Önrész, utófinanszírozás, pályázati célok	Benyújtott pályázatok száma	A hazai intézmény- és finanszírozási rendszer alakítja az önkormányzatok pályázatokkal kapcsolatos mozgásterét.
H1	Funkció által befolyásolt pályázati aktivitás	1. Település területe 2. Lakosság száma 3. Körjegyzőségi státusz (funkció) 4. Település általános közműellátottsága 5. Önkormányzati kiépített út hossza 6. Nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 7. Oktatási intézmények száma 8. Közművelődési intézmények száma 9. Kommunális infrastruktúra 10. Álláskeresők száma 11. Kereskedelmi és vendéglátó egységek 12. Szállások száma 13. Regionális gazdasági szervezetek	Benyújtott pályázatok száma	A változók esetében magas korreláció állapítható meg. A települések összetétele és adottságai erős kapcsolatban állnak a benyújtott pályázatok számával, azonban a település funkciója nem bír akkora magyarázó erővel, mint például a lakosság száma.
H2.	Önkormányzati vezetőség által befolyásolt pályázati aktivitás	A polgármester és képviselő-testület személete	Benyújtott pályázatok száma	Egy kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező település is rendelkezhet magas pályázati aktivitással, ha a polgármester és képviselő-testület ebben érdekeltek.
H3.	Kapcsolatháló szerkezete által befolyásolt pályázati aktivitás	Kapcsolatháló „lyukas” szerkezete (Freeman degree)	Benyújtott pályázatok száma	A lyukas szerkezet ugyan elősegíti az önkormányzatok pályázati aktivitását, azáltal, hogy piaci érdekek és állami nyomás alapján pályáznak, de ez egyáltalán nem kedvez az egyébként is rossz önkormányzat-közötti együttműködésnek.
H3.1.	Információs kulcsszereplők alhipotézis	Személyi kapcsolathálózatok információs kulcsszereplői	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok információs kulcsszereplői	A kapcsolathálózat-szerkezetben funkcionálisan elkülönül az információs irányító az információs brókertől.
H3.2.	Tematikus háló vs. területi háló alhipotézis	Területi kapcsolathálózatok	Önkormányzatok közötti pályázati hálózatok	A területi hálóban nagyon erősen jelennek meg a formális kapcsolatok, számuk jóval magasabb a piaci kapcsolatok számánál, de az utóbbiak tudják jelentősen befolyásolni a pályázati aktivitást.

IV. Hivatkozások

- Balogh Péter. „Kontraproduktivitás a fejlesztéspolitikában? A kiemelt projektek empirikus vizsgálata.” *Szociológiai Szemle*. 2., 2009: 79–102.
- Becze Orsolya. „Lépésről lépésre” egy pedagógiai innováció nyomában. Doktori disszertáció, Budapest: BCE, 2010.
- Bódi Ferenc. *A települési önkormányzatok érdekérvényesítése a területpolitikában*. Doktori disszertáció, Budapest: BCE, 2001.
- Bruszt László és Balázs Vedres. „Local Development Agency from Without.” *Kézirat a Theory and Society számára*, 2010.
- Burt, Ronald. „The Social Capital of Opinion Leaders.” *American Academy of Political and Social Science. Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 566. *The Social Diffusion of Ideas and Things*, 1999: 37–54.
- Burt, Ronald. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1992.
- Coleman, James. *Foundation of Social Theory*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press, 1990.
- Crozier, Michel. *The Bureaucratic Phenomenon*. Chicago: University of Chicago, 1964.
- Dahl, Robert A. „A Critique of the Ruling Elite Model.” *American Political Science Review*. 52. , 1958: 463–469.
- Ebers, Mark. „Explaining Inter-Organizational Network.” In *The Formation of Inter-Organizational Networks*, szerző: Mark Ebers. Oxford University Press, 2002 (1997).
- Evans, Peter. „Fighting Marginalization with Transnational Networks: Counter-hegemonic Mobilization.” *Contemporary Sociology*. 29:1., 2000: 230–241.
- Fernandez, Roberto M. és Roger V. Gould. „A Dilemma of State Power: Brokerage and Influence in the National Health Policy Domain.” *American Journal of Sociology*. 99: 6. , 1994: 1455–1491.
- Fung, Archon és Eric Wright (szerk.). *Deeping Democracy: Institutional Innovations in Empowered Participatory Governance*. London: Verso, 2003.
- Granovetter, Mark. „The Strength of Weak Ties.” *American Journal of Sociology*. Vol. 78. Issue 6., 1973: 1360–1380.
- Gulati, Rajnai, Nitin Nohria és Akbar Zaheer. „Strategic Networks.” *Strategic Management Journal* 21:3, 2000: 203–215.
- Gulati, Rajnai. „Social Structure and Alliance Formation Patterns: A Longitudinal Analysis.” *Administrative Science Quarterly*. 40., 1995: 619–652.
- Jessop, Robert. *Governance, Governance-failure, and Meta-governance*. London: Policies, Governance and Innovation for Rural Areas. International Seminar 2003. November 21–23. , 2003. ceses.cuni.cz/CESES-136-version1-3B_Governance_requisite_variety_Jessop_2002.pdf
- Hegedüs József. „A nagyvárosi önkormányzatok és önkormányzati rendszer.” *Tér és Társadalom*. XXII., 2008: 59–75.

- Hutkai Zsuzsanna. „Az önkormányzatok pályázati eredményeinek értékelése regionális dimenzióban.” *Területi Statisztika*. 6. , 2009: 628–646.
- Katz, Elihu. „The Two-Step Flow of Communication: An Up-to-date Report on an Hypothesis.” *Public Opinion Quarterly*. 21., 1957: 61–78.
- Kooiman, Jan. „Societal Governance: Levels, Models, and Orders of Social-Political Interaction.” In *Debating Governance: Authority, Steering and Democracy*, szerző: J. Pierre, 138–164. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Kovács Imre. „A fejlesztéspolitika projektesítése és a projektosztály.” *Szociológiai Szemle*. 3–4., 2007: 214–222.
- Kovács Katalin. „Kényszer szülte és önkéntes együttműködések a kistelepülési önkormányzatok körében.” In *Függőben. Közszolgáltatás szervezés a kistelepülések világában*, szerző: Kovács Katalin és Somlyódyné PfeilEdit (szerk.), 211–234. Budapest: KSZK ROP 3.1.1. Programigazgatóság, 2008.
- Lazarsfeld, Paul, Bernard Berelson és Hazel Gaudet. *The People's Choice*. New York: Columbia University Press, 1944.
- Lőrincz Lajos, Nagy Endre és Szamel Lajos. *A közigazgatás kutatásának tudományos irányzatai*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976.
- Orenstein, Mitchell A., és Peter Hans Schmitz. „The New transnationalism and Comparative Politics.” *Comparative Politics*. 38:4., 2006: 479–500.
- Pálné Kovács Ilona. *Helyi kormányzás magyarországon*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2008.
- Pálné Kovács Ilona. „Régiók és fejlesztési koalíciók.” *Politikatudományi Szemle*. 4., 2009a: 60.
- Perger Éva. „Uniós támogatások felhasználása Magyarországon.” *Polgári Szemle*. 5. évfolyam. 5. szám. , 2009.
- Polsby, Nelson W. „Three Problems in the Analysis of Community Power.” *American Sociological Review*. 24:6., 1959: 796–803.
- Powell, Walter W. „Neither Market nor Hierarchy: Network Forms of Organizations.” *Research in Organizational Behavior*. 12., 1990: 295–336.
- Putnam, Robert D. „Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America.” *Political Science and Politics*. 28: 4., 1995: 664–683.
- Rhodes, Rod A. W. „Governance and Public Administration.” In *Debating Governance. Authority, Steering, and Democracy*, szerző: Jon Pierre, 54–91. New York: Oxford University Press, 2000.
- Sabel, Charles F. „Flexible Specialization and the Re-emergence of Regional Economies.” In *Reversing Industrial Decline?* , szerző: Paul Zeitlin, Jonathan (szerk.) Hirst, 17–71. Oxford: Berg., 1989.
- Saxenian, Anna Lee. *Regional Advantage*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994.
- Somlyódyné Pfeil Edit. „Nemzetállami várospolitikák és az európai unió policentrizmus koncepciója.” *Tér és Társadalom*. XX. 4., 2006: 33.
- Stoker, Gerry. „Theories of Urban Policies.” In *Theories of Urban Policies*, szerző: David Judge, Gerry Stoker és Harold Wolman. London: SAGE, 1998 (1995).

- Stone, Clarence. „Political Leadership in Urban Politics.” In *Theories of Urban Politics*, szerző: David Judge, Gerry Stoker és Harold Wolman. London: SAGE, 1998 (1995).
- Triglia, Carlo. „Social Capital and Local Development.” *European Journal of Social Theory*. 4:4., 1991: 427–442.
- Vági Gábor. *Versengés a fejlesztési forrásokért*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1982.
- Voszka Éva. „Uniós támogatások – a redistribúció új szakasza.” *Külgazdaság. Június.*, 2006: 8–30.

V. A témában megjelent publikációk és konferencia előadások

Magyar nyelvű folyóirat cikkek

2012: Bodor-Eranus Eliza: Kis halak – nagy falatok? A települések eltérő pályázati gyakorlatai Magyarországon. *Belvedere Meridionale*. XXIV. évfolyam. 1. szám. **Publikáció előtt.**

2011: Becze Orsolya, Bodor-Eranus Eliza: Az erősek a gyorsak. Kapcsolathálózati kulcsszereplők egy reformpedagógiai program bevezetése során. *Esély*. 22. évfolyam, 5. szám. 30-39.

2011: Bodor-Eranus Eliza: Az önkormányzatok pályázati dinamikája két magyarországi régióban. *Pro Publico Bono Online*. TÁMOP Speciál. TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KMR-2010-0005.

2011: Eranus Eliza: Kulcs a gyors információáramláshoz. A társadalmi tőkétől a hatékony szervezethez. *Szellem és Tudomány*. 2-3 szám. 193-210.

Angol nyelvű folyóirat cikkek

2011: Bodor-Eranus Eliza, Kónya Hanna: The Prominent Csángó Hub. Key actors in the network structure of the Csángó elite. *Review of Sociology*. Volume 21., Issue 4. 113-129.

Konferencia előadások

2011: Az önkormányzatok pályázati együttműködésének lyukas hálóját. VIII. HUNNET konferencia. Budapest.

2011: A nagy hal megeszi a kis falatokat? A települések eltérő pályázati attitűdjei és időbeli trendjei. Az állam hatékonysága: elmélet és gyakorlat c. műhelykonferencia. Budapesti Corvinus Egyetem.

2011: Véleményvezetők és brókerek a helyi fejlesztéspolitikában. Társadalmi és kulturális erőforrások, helyi fejlesztés, az állam kapacitása c. műhelykonferencia. Budapesti Corvinus Egyetem.